

Joan-Lluís LLUÍS,
Jo soc aquell que va matar Franco
Premi Sant Jordi 20017
Barcelona: Proa, 2018, 302 p.

Estableix Aristòtil a la *Poètica* (1451b) una distinció operativa entre història i literatura. Fóra aquella l'explicació d'allò esdevingut; aquesta, la d'allò que hauria pogut esdevenir-se. D'on el caràcter universal de la literatura i d'on el caràcter particular de la història.

Difícilment podia intuir l'estagirita, però, la possibilitat d'hibriditzar tots dos conceptes en un gènere llavors encara per inventar i, dins d'aquest, més en concret, el de l'anomenada novel·la històrica. On, sobre una base factual tinguda per certa, es basen tot de fantasies imaginades.

En aquest eventual transvasament d'operacions discursives hi cap encara, però, una altra possibilitat. L'apuntada per Pascal (*pensée* 392 de l'edició de Michel Le Guern, potser inspirant-se en *La Mort de Pompée* de Corneille) de manera ben anecdòtica i plàstica: què hauria passat si el rebonic nas de Cleòpatra no hagués exercit aquella gran capacitat de seducció sobre Marc Antoni?

L'historiador, evidentment, refusa qualsevol validesa a un tal plantejament. Així E.H.Carr, que, a *What is History?* (1961: 101-102), després de fixar com a doble funció de la història la comprensió del passat a la llum del present i la del present a la llum del passat, assenta categòric que "anything which, like Antony's infatuation with Cleopatra's nose, fails to contribute to this dual purpose is from the point of view of the historian dead and barren".

Bé, sí, d'acord. Però, i el literat? I el seu lector? Que no estan més que legitimats a jugar a la hipòtesi contrafactual? A aquella que, en alemany, diríem la del *die Welt als ob*? És la que va insinuar, tot i tenir molt més d'historiador que no pas de narrador, Lluís Nicolau d'Olwer. En el seu *Triptic de Francesc Macià* (1953). On es lliurava al que qualificava com d'"un exercici de l'esperit": el consistent a especular sobre què hauria passat si Joffre no hagués aturat els alemanys al Marne el setembre de 1914 o si Macià no hagués mort ja molt abans del 6.X.1934. Etc.

Doncs bé. La proposta novel·lística de Joan-Lluís Lluís s'acull a aquesta petició de principi, evidentment adreçada a la fauna lletraferida, no pas a la historiaire. El resultat és un producte suggerent, jocós. En cap cas encasellable dins el compartiment genèric de la ucronia, almenys si ens atenim a la definició que d'aquesta dóna el DIEC ens situar els fets reportats "en un temps ideal". Ja que el temps aquí històricoaltre narrativitzat no pot ser més sòrdid i trasbalsat: bàsicament el de l'exili republicà, el de la segona guerra mundial, el del seu desenllaç.

On la intervenció imaginada de l'Espanya franquista en aquella acabaria emmenant, sí, a la liquidació física del dictador, talment un Nuremberg a la catalana. Però d'on l'*statu quo* que se n'hauria derivat, sense ser ni de molt tan mortífer com el que va establir-se en realitat després del 1945, no per això fóra menys frustrant per a les aspiracions nacionals catalanes, tant del sud com, sobretot, del nord dels Pirineus.

En aquest sentit, en una línia ideològica i argumentativa prou habitual en l'obra de Joan-Lluís Lluís, la novel·la pot ser llegida com un enèsim al·legat contra la substitució coactiva i participativa de la llengua, contra la despersonalització accelerada de la Catalunya sota domini francès, contra la incapacitat històrica de sostreure's a la dominació i a la alienació fomentades per Estats secularment assimilistes, si no directament genocides.

Enfront de qui proclama la llengua catalana com "una part irrenunciable del meu ésser", hi són dreçats aquells per a qui aquesta, en el millor dels casos, no passa de ser sinó "una romanalla sensible però prescindible" (p. 191). I que sigui llavors aquest personatge l'executor material de Franco (p. 272), i qui es complaui en el fet que "les últimes paraules que va sentir Franco en aquesta vida van ser en català" (p. 281), pot ser vist tot plegat com l'inveterat recurs de consumació d'una venjança en el camp simbòlic de l'imaginari.

Altament versemblants, sempre des de la figuració hipotètica, són llavors, d'altra banda, les consideracions més d'abast col·lectiu. Com ara les concernents la repressió lingüística, cultural i política duta a terme contra la població d'una Catalunya Nord ocupada per l'exèrcit franquista (p. 123-125, 181, 210); les maniobres dels republicans espanyols en contra dels catalans igualment exiliats com ells (p. 145-147); l'uniformisme castellanista d'un president Azaña reinstaurat en la seva condició de tal (p. 277, 280).

Per contra, tot el que té a veure amb el desenvolupament de les trames individuals, preferentment centrades entorn d'Agustí Vilamat i Prunell, el protagonista de la novel·la, es manifesta més aviat com del tot aleatori, d'una versemblança que només la suspensió voluntària de la incredulitat (per dir-ho a la manera de Coleridge) pot fer-nos mínimament acceptable. Massa ressons d'aquell subgènere, narratiu i filmic, que respon a l'anomenada *littérature de la résistance*.

Observació, aquesta, formulada aquí no pas en detriment de l'obra que ens ocupa. Sinó com a constatació de la paradoxa que, segons com, el falsament de la història col·lectiva, com és aquí el cas, pot evidenciar-se com a més creïble tanmateix que no pas el bastiment d'imaginàries personalitats anecdòtiques.

Una última remarca encara. Sobre el títol. Obviem-hi tota objecció al sacrifici impositat del diacrític. I assenyalem com és un que no pot per menys de recordar altres encapçalaments semblants: "Jo sóc aquell..." (poemes 11, 45, 59, 68, 87... d'Ausias March; glosa inicial de *La Ben Plantada* d'Eugeni d'Ors, 23.VIII.1911; o el "Preludio" de Rubén Darío al seu *Muy siglo XVIII*, 1914). ¿Calia focalitzar tant en la primera persona del singular un relat d'abast tan nacional-internacional? I si sí, ¿no s'hauria pogut resoldre, més escaridament, sense tant d'èmfasi, amb un simple "Jo sóc qui va matar Franco"?

Qüestió ben menor que de cap de les maneres no obsta per fer recomanable la lectura, en clau tota lúdica i deliberadament irònica, de la darrera aportació d'una de les veus narratives més versàtils de l'actual panorama literari d'aquest país.

Josep Murgades
Universitat de Barcelona